

ISSN 1392-8295

UK
Uniwersytet
Jana Kochanowskiego w Kielcach

mokslo darbai transactions

RESPECTUS PHILOLOGICUS

2016 Nr. 29 (34)

RESPECTUS PHILOLOGICUS Nr. 29 (34)

MOKSLINIS TĖSTINIS LEIDINYS

Leidžia Vilniaus universiteto Kauno humanitarinis fakultetas ir Jano Kochanovskio universiteto Humanitarinis fakultetas Kielcuose du kartus per metus (balandžio 25 d. ir spalio 25 d.).

Leidinyje lietuvių, lenkų, anglų, rusų kalbomis skelbiami originalūs moksliniai straipsniai, atitinkantys svarbiausias fakultetų humanitarinių mokslinių tyrimų kryptis: lingvistinius tyrinėjimus, literatūros naratyvų ir kontekstų problematiką, reklamos diskurso paveikumą, vertimo teoriją ir praktiką.

CZASOPISMO NAUKOWE

Wydawcy: Uniwersytet Wileński – Wydział Humanistyczny w Kownie oraz Uniwersytet Jana Kochanowskiego – Wydział Humanistyczny w Kielcach. Ukazuje się dwa razy w roku: 25 kwietnia i 25 października.

W czasopiśmie, w językach litewskim, polskim, angielskim i rosyjskim, zamieszczane są oryginalne artykuły naukowe, których tematyka odzwierciedla najważniejsze kierunki badań prowadzonych na wydziałach humanistycznych współpracujących uczelni: badania językoznawcze i literaturoznawcze wraz z ich kontekstami, badania nad reklamą oraz nad teorią i praktyką przekładu.

ONGOING ACADEMIC PUBLICATION

Published twice a year (April 25, October 25) by Vilnius University Kaunas Faculty of Humanities and The Jan Kochanowski University Faculty of Humanities in Kielce.

The periodical publishes original scholarly articles written in English, Lithuanian, Polish and Russian that correspond to the main humanitarian research fields of the faculties: linguistic researches, issues of literary narratives and contexts, influence of advertising discourse, theory and practice of translation.

DUOMENŲ BAZĖS / BAZY DANYCH / ABSTRACTING AND INDEXING

Elektronische Zeitschriftenbibliothek (2002)	Frei zugängliche E-Journals Universitätsbibliothek Regensburg
Arianta (2002)	Naukowe i branżowe polskie czasopisma elektroniczne
Balcan Rusistics (2004)	Biblioteka Uniwersytetu Śląskiego
C.E.E.O.L. (2005)	Russian Language, Literature and Cultural Studies Central and Eastern European Online Library DFG Nationallizenzen
EBSCO (2006)	Humanities International Complete Humanities Source Current Abstracts Humanities International Index TOC Premier
MLA (2007)	Modern Language Association International Bibliography
Index Copernicus (2008)	Index Copernicus International Journal Master List
Lituanistika (2011)	The Database of the Humanities and Social Sciences in Lithuania
PNB (2011)	Polska Bibliografia Naukowa
MIAR (2011)	Information Matrix for the Analysis of Journals
Linguistic Bibliography Online (2012)	BrillOnline Bibliographies, Netherlands
Ulrichs (2013)	Ulrich's Periodicals

PATIKRA / WERYFIKACJA / VERIFICATION

REDAKCIJOS ADRESAS / ADRES REDAKCJI / EDITORIAL OFFICE

Vilniaus universitetas	Vilnius University	Uniwersytet Jana Kochanowskiego
Kauno humanitarinis fakultetas	Kaunas Faculty of Humanities	Wydział Humanistyczny
Muitinės g. 8	Muitines 8	ul. Świętokrzyska 21D
LT-44280 Kaunas	LT-44280 Kaunas	25-406 Kielce
Lietuva	Lithuania	Polska

Straipsnius ir kitą mokslinę medžiagą prašome siųsti į žurnalo redakciją Kaune, taip pat el. paštu.

Articles and other scientific material send to the Editorial Office in Kaunas, as well as by e-mail. Artykuły i inne materiały przeznaczone do publikacji prosimy nadsyłać na adres redakcji w Kownie, także pocztą elektroniczną.

El. paštas / E-mail respectus.philologicus@khf.vu.lt **Tel.** +370 37 750 536
Interneto svetainė / Strona internetowa / Homepage <http://www.rephi.khf.vu.lt>

REDAKTORIAI / REDAKCJA / EDITORS

Gabija Bankauskaitė-Sereikienė (lietuvių kalba / język litewski / Lithuanian language)
Beata Piasecka (lenkų kalba / język polski / Polish language)
Brygita Brasiienė (anglų kalba / język angielski / English language)
Alla Diomidova (rusų kalba / język rosyjski / Russian language)

Print ISSN 1392-8295, Online ISSN 2335-2388

© Vilniaus universiteto Kauno humanitarinis fakultetas, 2016

© Uniwersytet Jana Kochanowskiego – Wydział Humanistyczny w Kielcach, 2016

RESPECTUS PHILOLOGICUS Nr. 29 (34)

REDAKCINĖ KOLEGIJA – KOLEGIUM REDAKCYJNE EDITORIAL BOARD

Vyriausioji redaktorė – redaktor naczelny – editor-in-chief

**Gabija BANKAUSKAITĖ-
SEREIKIENĖ**
gabija.sereikiene@khf.vu.lt

Vilniaus universiteto profesorė, dr., Lietuva
Profesor Uniwersytetu Wileńskiego, dr, Litwa
Professor, Vilnius University, Lithuania

Vyriausiosios redaktorės pavaduotojas – zastępca redaktora naczelnego – deputy editor-in-chief

Marek RUSZKOWSKI
gustaw1960@op.pl

Jano Kochanovskio universiteto Kielcuose profesorius, habil. dr., Lenkija
Profesor Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach, dr hab., Polska
Professor, Jan Kochanowski University in Kielce, Poland

Vyriausiosios redaktorės pavaduotoja – zastępca redaktora naczelnego – deputy editor-in-chief

Loreta ULVYDIENĖ
loreta.ulvydiene@khf.vu.lt

Vilniaus universiteto profesorė, dr., Lietuva
Profesor Uniwersytetu Wileńskiego, dr, Litwa
Professor, Vilnius University, Lithuania

Daiva ALIŪKAITĖ
daiva.aliukaite@khf.vu.lt

Vilniaus universiteto docentė, dr., Lietuva
Docent Uniwersytetu Wileńskiego, dr, Litwa
Associate Professor, Vilnius University, Lithuania

Danutė BALŠAITYTĖ
dbalsaityte@gmail.com

Vilniaus universiteto profesorė, dr., Lietuva
Profesor Uniwersytetu Wileńskiego, dr, Litwa
Professor, Vilnius University, Lithuania

Wiesław CABAN
caban@ujk.kielce.pl

Jano Kochanovskio universiteto Kielcuose profesorius, habil. dr., Lenkija
Profesor Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach, dr hab., Polska
Professor, Jan Kochanowski University in Kielce, Poland

Renato CORSETTI
renato.corsetti@gmail.com

Romos universiteto „La Sapienza“ profesorius, habil. dr., Italija
Profesor Uniwersytetu Rzymkiego „La Sapienza“, dr hab., Włochy
Professor, Sapienza University of Rome, Italy

Anatolij CHUDINOV
ap_chudinov@mail.ru

Uralo valstybinio pedagoginio universiteto profesorius, dr., Rusija
Profesor Uralskiego Państwowego Uniwersytetu Pedagogicznego, dr, Rosja
Professor, Ural State Pedagogical University, Russia

Janusz DETKA
januszdetka1@wp.pl

Jano Kochanovskio universiteto Kielcuose profesorius, habil. dr., Lenkija
Profesor Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach, dr hab., Polska
Professor, Jan Kochanowski University in Kielce, Poland

Margarita GAVRILINA
gavril@inbox.lv

Latvijos universiteto profesorė, dr., Latvija
Profesor Uniwersytetu Łotewskiego w Rydze, dr, Łotwa
Professor, University of Latvia, Latvia

Jonė GRIGALIŪNIENĖ
jone.grigaliuniene@gmail.com

Vilniaus universiteto profesorė, dr., Lietuva
Profesor Uniwersytetu Wileńskiego, dr, Litwa
Professor, Vilnius University, Lithuania

Laima KALĖDIENĖ
kaledienei@gmail.com

Mykolo Romerio universiteto profesorė, dr., Lietuva
Profesor Uniwersytetu Michała Rómera, dr, Litwa
Professor, Mykolas Romeris University, Lithuania

Asta KAZLAUSKIENĖ
a.kazlauskiene@hmf.vdu.lt

Vytauto Didžiojo universiteto profesorė, dr., Lietuva
Profesor Uniwersytetu Witolda Wielkiego, dr, Litwa
Professor (04H), Vytautas Magnus University, Lithuania

Aleksandras KRASNOVAS
aleksandras.krasnovas@khf.vu.lt

Vilniaus universiteto profesorius, dr., Lietuva
Profesor Uniwersytetu Wileńskiego, dr, Litwa
Professor, Vilnius University, Lithuania

- Jadvyga KRŪMINIENĖ**
jadvyga.kruminiene@khf.vu.lt
Vilniaus universiteto profesorė, dr., Lietuva
Profesor Uniwersytetu Wileńskiego, dr, Litwa
Professor, Vilnius University, Lithuania
- Kazimierz LUCIŃSKI**
ifs@ujk.edu.pl
Jano Kochanovskio universiteto Kielcuose profesorius, habil. dr., Lenkija
Profesor Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach, dr hab., Polska
Professor, Jan Kochanowski University in Kielce, Poland
- Lidia MICHALSKA-BRACHA**
lidia.bracha@ujk.edu.pl
Jano Kochanovskio universiteto Kielcuose profesorė, habil. dr., Lenkija
Profesor Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach, dr hab., Polska
Professor, Jan Kochanowski University in Kielce, Poland
- Gerald E. MIKKELSON**
gemikk@ku.edu
Kanzaso universiteto profesorius, dr., JAV
Profesor Uniwersytetu w Kansas, dr, USA
Professor, The University of Kansas, USA
- Olegas POLIAKOVAS**
oleg.poljakov@ffv.vu.lt
Vilniaus universiteto profesorius, dr., Lietuva
Profesor Uniwersytetu Wileńskiego, dr, Litwa
Professor, Vilnius University, Lithuania
- Adriana SERBAN**
adriana.serban@univ-montp3.fr
Polio Valéry universiteto Montpellier III docentė, dr., Prancūzija
Docent Uniwersytetu Paul Valéry, Montpellier III, dr, Francja
Senior lecturer, Paul Valéry University, Montpellier III, France
- Yuri STULOV**
yustulov@mail.ru
Minsko valstybinio lingvistikos universiteto profesorius, dr., Baltarusija
Profesor Państwowego Uniwersytetu Lingwistycznego w Mińsku, dr, Białoruś
Professor, Minsk State Linguistic University, Belarus
- Leona TOKER**
toker@mscc.huji.ac.il
Jeruzalės Hebrajų universiteto profesorė, habil. dr., Izraelis
Profesor Uniwersytetu Hebrajskiego w Jerozolimie, dr hab., Izrael
Professor, The Hebrew University of Jerusalem, Izrael

TURINYS / SPIS TREŚCI

I. DISKURSO IR NARATYVO TYRIMAI / BADANIA NAD DYSKURSEM I NARRACJĄ

Marek Ruszkowski (Lenkija / Polska). Fundamentalizm językowy.....	9
Ina Pukelytė (Lietuva / Litwa). Tarp dramos ir postdramos.....	18
Eglė Gabrėnaitė (Lietuva / Litwa). Politinio komentaro retorika: žanro transformacijos	25
Sylwia Konarska-Zimnicka (Lenkija / Polska). Socjologia a warsztat naukowy historyka. Przykład etnometodologii.....	33
Iwona Filipczak (Lenkija / Polska). Marginalization of South Asians Based on Race and Skin Color in Bharati Mukherjee's <i>Jasmine</i> and Chitra B. Divakaruni's <i>The Mistress of Spices</i>	46
Skirmantė Biržietienė (Lietuva / Litwa). Antikinė „lengvoji poezija“: epigramos ypatumai.....	57
Ewa Anna Piasta (Lenkija / Polska). Motywy religijne w powieści <i>Gody magdeburskie</i> Gertrudy von Le Fort.....	65

II. KALBA. VISUOMENĖ. KULTŪRA / JĘZYK. SPOŁECZEŃSTWO. KULTURA

Oleksandr Kapranov (Norvegija / Norwegia). Conceptual Metaphors in British Foreign Secretary's Twitter Discourse Involving Ukraine.....	75
Татьяна Бобкова (Ukraina / Ukraina). Классификация коллокаций: основные подходы и критерии	87
Martyna Król (Lenkija / Polska). Homonimia wśród nominatów dotyczących czasu i przestrzeni: polsko-rosyjskie studium kontrastywne.....	99
Ольга Солодушко (Lenkija / Polska). Семантическая характеристика зоонимов, мотивированных пестрой окраской и узорами на шерсти животного (на примере кличек коров в польском и украинском языках)	107
Elżbieta Michow (Lenkija / Polska). Polskie i bułgarskie frazeologizmy somatyczne motywowane przez nazwy części ciała służących do mówienia.....	121
Olga V. Domnich (Ukraina / Ukraina). Etymologic Features and Peculiarities of the Process of Indigenous Vocabulary Borrowing in American English.....	130
Erika Merkytė-Švarcienė (Lietuva / Litwa). Tarmių mentalinio žemėlapiu (ne)tikslumo veiksniai: tarmės vartojimas vs. nevartojimas.....	139
Hona Mickienė, Rita Baranauskienė (Lietuva / Litwa). Veliuonos apylinkių pravardžių semantikos ypatumai: pirminės pravardės.....	155
Lina Bikilienė (Lietuva / Litwa). Evaluative Language in Lithuanian Students' English Writing. A Study of <i>Important</i> and <i>Interesting</i>	177

III MOKSLINIO GYVENIMO KRONIKA / KRONIKA ŻYCIA NAUKOWEGO

Konferencijų apžvalgos / Konferencje

Gabija Bankauskaitė-Sereikienė (Lietuva / Litwa). Žanras: kanonas ar transformacija?	188
Jurgita Astrauskienė, Danguolė Satkauskaitė (Lietuva / Litwa). Tarp eilučių: kalbos ir medijų sankirta.....	191

Knygų recenzijos / Recenzje książek

Алла Дюмидова (Lietuva / Litwa). Просто о сложном: новое пособие по фонетике русского языка.....	194
Aleksandras Krasnovas (Lietuva / Litwa). Apie lenkų tremtinius Sibire – išsamiai ir objektyviai.....	196

Anonsai / Zapowiedzi	199
-----------------------------------	-----

IV. REIKALAVIMAI STRAIPSNIAMS / ZASADY OPRACOWYWANIA PUBLIKACJI	200
--	-----

CONTENTS

I. RESEARCH OF DISCOURSE AND NARRATIVE

Marek Ruszkowski (Poland). Linguistic Fundamentalism.....	9
Ina Pukelytė (Lithuania). Between Drama and Postdrama	18
Eglė Gabrėnaitė (Lithuania). The Rhetoric of Political Commentary: Genre Transformations	25
Sylvia Konarska-Zimnicka (Poland). Sociology and Methodology of Historical Research. Ethnomethodology.....	33
Iwona Filipczak (Poland). Marginalization of South Asians Based on Race and Skin Color in Bharati Mukherjee's <i>Jasmine</i> and Chitra B. Divakaruni's <i>The Mistress of Spices</i>	46
Skirmantė Biržietienė (Lithuania). Ancient "Simple Poetry": Peculiarities of the Epigram	57
Ewa Anna Piasta (Poland). Religious Motifs in the Novel <i>The Magdeburg Wedding</i> by Gertrud von le Fort	65

II. LANGUAGE. SOCIETY. CULTURE

Oleksandr Kapranov (Norway). Conceptual Metaphors in British Foreign Secretary's Twitter Discourse Involving Ukraine	75
Татьяна Бобкова (Ukraine). Classification of Collocation: The Main Approaches and Criteria	87
Martyna Król (Poland). Homonymy among the Nominates Concerning Time and Space: Polish-Russian Contrastive Study	99
Ольга Солодушко (Poland). Semantyc Analysis of Zoonyms Motivated by the Coloured Coat (Based on the Cow Names in Polish and Ukrainian).....	107
Elżbieta Michow (Poland). Polish and Bulgarian Somatic Phrases Justified with the Names of the Parts of the Body Designed for Speaking	121
Olga V. Domnich (Ukraine). Etymologic Features and Peculiarities of the Process of Indigenous Vocabulary Borrowing in American English.....	130
Erika Merkytė-Švarcienė (Lithuania). Un(accuracy) Factors of the Mental Map of Dialects: Using vs. Non-using a Dialect	139
Ilona Mickienė, Rita Baranauskienė (Lithuania). Peculiarities of Nickname Semantics in Veliuona Region: Primary Nicknames	155
Lina Bikelienė (Lithuania). Evaluative Language in Lithuanian Students' English Writing. <i>A Study of Important and Interesting</i>	177

III. SCIENTIFIC LIFE CHRONICLE**Conference review****Gabija Bankauskaitė-Sereikienė** (Lithuania). Genre: Canon or Transformation? 188**Jurgita Astrauskienė, Danguolė Satkauskaitė** (Lithuania). Between the Lines:
The Intersection of Speech and Media 191**Book reviews****Алла Дюмидова** (Lithuania). In Simple Words about Complicated: The New Guide
to the Russian Phonetics 194**Aleksandras Krasnovas** (Lithuania). The Polish Exiles in Siberia: In Detail and
Objectively..... 196**Announcements** 199**IV. REQUIREMENTS FOR PUBLICATION** 200

Ina Pukelytė

Vytauto Didžiojo universitetas

Menų fakultetas

Muitinės g. 7, Kaunas LT-44280, Lietuva

Tel. +370 327 877

El. paštas: i.pukelyte@mf.vdu.lt

Moksliniai interesai: teatro istorija, kultūros vadyba ir politika

TARP DRAMOS IR POSTDRAMOS

Straipsnyje nagrinėjama dramos žanro kaita postdraminio teatro kontekste. Postdraminio teatro teoretikas H. T. Lehmannas teigia, kad dramos tekstas yra viena iš postdraminio teatro dalių. Tačiau dažnai dramos tekstas yra spektaklio centrinė ašis, kuria remiantis konstruojamas spektaklis. Straipsnyje keliami prielaidai, kad postdraminė teorija atnaujina dramos žanrą, o kai kuriuos scenos tekstus galima laikyti postdramomis. Spektaklio „Didis blogis“ pavyzdžiu siekiama parodyti, kad šio spektaklio tekstą galima laikyti postdrama, nes jo atsiradimą lemia ne dramaturgas, o lygiavertis režisieriaus, aktorių ir dramaturgo kūrybinis bendradarbiavimas. Šio bendradarbiavimo rezultatas – įvairias dramos kūrimo strategijas atskleidžiantis tekstas. Jame gausu akivaizdžių žaidimų įvairiomis dramatinio teksto formomis: epiniu, brechtiškuoju, socialiniu, dokumentiniu, mediju, žiaurumo teatru, intermedija, teatru teatre, stand-up. Galima teigti, kad drama, nustumta į antrą planą postmoderniame teatre, šiuolaikiniame teatre virsta postdrama, kuri atsinaujina panaudodama postdraminiam teatrui būdingas strategijas, kitaip sakant, integruodama įvairias šiam teatrui būdingas estetikas ir priversdama jas tarnauti tekstui.

REIKŠMINIAI ŽODŽIAI: postdrama, Marius Ivaškevičius, „Didis blogis“.

Postdraminio teatro samprata

Prieš šešiolika metų vokiečių teatro teoretikas Hansas Thiesas Lehmannas išsamioje studijoje, skirtoje postdraminiam teatrui, sudėliojo pagrindinius argumentus, kodėl XX amžiaus pabaigos teatras negali būti laikomas tik postmoderniu. Pasak Lehmanno, postmodernų teatrą (1970–1990 metų) sudaro dekonstrukcinio, multimedialaus, rekonstrukcinio, judesio ir gestų teatro elementai. Toks teatras apibūdinamas kaip procesualus, daugialypis, nutrūkstamas, netekstualus, pliuralus, subversyvus, deformatyvus, bedis-kursis ir kitais panašaus pobūdžio būdvardžiais (Lehmann 2010: 33). Dramos paradigma laikoma postdraminio teatro išeities tašku. Jo atsiradimą lėmė dramos kaip žanro kvestionavimas ir kitokių komunikacijos su žiūrovais metodų ieškojimas bei galimybė. Lehmanno studijoje „postdramos“ sąvoka nelygi objekto sąvokai. Teoretikas naudoja tik būdvardinę šios sąvokos formą „postdraminis“, nurodydamas į teatrą, „galintį veikti už dramos ribų“ po to, kai „teatre įsigaliojo dramos paradigma“ (Lehmann 2010: 36). Taigi drama nėra būtina teatrinio veiksmo ar įvykio kūrimo prielaida. Jos vieta yra ne virš, o

prie kitų spektaklio komponentų, tokių, kaip gestas, muzika, vaizdas.¹ Gausūs pavyzdžiai, kuriuos pateikia mokslininkas, rodo, kad iš tikrųjų pastaraisiais dešimtmečiais daug teatro įvykių yra ir buvo organizuojami nesiremiant drama. Teatro praktikoje gausu nemažai performatyvių ar interaktyvių meninių akcijų, vizualių, multimedialių teatro paveikslų, kurie tai liudija.

Dabartinėje teatro praktikoje apstu ir teatro įvykių, kurių pagrindas – dramos paradigma, tačiau drama nebūtinai tarnauja reprezentacijos, arba laiko, vietos ir veiksmo – trijų dramos kertinių dimensijų – visumai. Pavyzdžių, kurie liudija naujų draminių struktūrų įvairovę dabartiniame teatre, rasime ne vieną. Kaip pažymi Williamas McEvoy'us, vis svarbesnį vaidmenį teatre vaidina pasakojimo (*storytelling*) žanras – tokio pobūdžio „naratyvai audrina mūsų vaizduotę ir yra jau patys savaime sudėtingas fenomenas, kurio negalima taip paprastai priskirti grynajai mimezei ar reprezentacijai“ (McEvoy 2008: 210). Kita svarbi dramos vystymosi strategija, pasak jo, yra „autorefleksyvus postdraminio teatro mechanizmų ir procesų tyrimas, kai atlikimu ir teatro tekstais siekiama tyrinėti tai, kas sudaro tokio teatro egzistavimo sąlygas ir galimybes. Išvaduotas iš ankšto reprezentacinio realizmo ir uždaro fikcijos pasaulio rūbo, teatras pradeda tyrinėti antimimetinius išraiškos būdus, kuriais siekiama nutiesti tiltą tarp meno ir gyvenimo krantų“ (McEvoy 2008: 208). Tokio pobūdžio tyrimai yra būdingi XX a. pabaigos – XXI a. pradžios Europos dramaturgams Heineriui Mülleriui, Sarah Kane ar Elfriede Jelinek. Kiekvienu atveju dramaturgai pasirenka individualias strategijas. Pavyzdžiui, Nobelio literatūros premijos laureatė Elfriede Jelinek savąją vadina „kalbos paviršiais“ (*Sprachflächen*). Ją sudaro „žaismingas ir dekonstruktyvus manipuliavimas citatomis iš skirtingų sferų ir žanrų, taip pat populiariosios kultūros, medijų, filosofijos, poezijos ir klasikinės dramatinės literatūros, pramaišiu su tuo, kas vadinama autoriaus autentišku balsu“ (Jürs-Munby 2009: 46). Tokio pobūdžio dramatinė kūryba tyrimuose dar neturi nusistovėjusio apibrėžimo – Gerda Poschmann 1997 metais ją tiesiog apibūdino kaip „jau nebe dramos tekstą“ (Jürs-Munby 2009: 46).

Norėčiau teigti, kad dramos išsilaisvinimas iš jos paradigmai būdingų rėmų lemia ne tik postdraminio, bet ir to, ką vadinčiau daiktavardžiu „postdrama“, mezgimasi ir vystymasi. „Postdramos“ terminas neturėtų būti prilyginamas kitiems spektaklio ar įvykio kūrimo elementams, bet turėtų kilti iš dramos termino. Kitaip sakant, postdrama susijusi ne su naująja teatro paradigma, o su specifiniais literatūros žanro atnaujinimo klausimais. „Postdramos“ terminą savo tyrimuose vartoja Inmaculada López Silva. Jos teigimu, šis terminas neturi aiškios vartosenos² (Silva 2013: 45–46).

Postdramos termino atsiradimą galėtų įprasminti minėtos dramos tekstų kūrimo strategijos, taip pat ir kitos strategijos, susijusios su spektaklių ar įvykių kūrėjų ir žiūrovų bendradarbiavimo modelių kaita. Straipsnyje dėmesys kreipiamas į kolektyvinę režisierių, dramaturgų ir aktorių dramatinę kūrybą. Tokią kūrybą iliustruoja keli pastaraisiais metais

¹ Pasak Lehmanno, „postdraminių teatro formų tekstas scenoje (jei jis apskritai naudojamas) tampa lygiateise gestų, muzikos, vaizdo ir t.t. visumos dalimi“ (Lehmann 2010: 69).

² “What Artaud and after all Derrida have shown is that theatre can be considered without taking into account traditional structural categories (usually binary oppositions) and have finally opened the door to a new opposition, present in the theatrical field and in society itself, between drama and postdrama. In fact, the question today is whether postdrama demarcates a new theatrical paradigm (on the understanding that the deconstruction of dramatic categories will have been successful) or postdrama is only a genre (on the understanding that only formal modifications of theatrical semiotics will have been). Only time will tell“ (Silva 2013: 45–46).

sukurti ir Lietuvoje rodyti spektakliai: latvių tandemo Valterio Siliso ir Janio Balodžio spektakliai „Nacionalinis plėtros planas“ (2013), „Barikados“ (LNNDT 2014), paskutinis Arpada Schillingo ir Mariaus Ivaškevičiaus kūrinys „Didis blogis“ (LNNDT 2015). Šiems spektakliams būdingas naujoviškas kūrėjų bendradarbiavimo modelis, kai dramatinė medžiaga vystosi repetuojant, bendradarbiaujant dramaturgui, režisieriui ir aktoriams, o galiausiai žiūrovas išvysta dramine medžiaga grįstą spektaklį. Toks dramos kūrimo modelis Lietuvoje nėra visiškai naujas – panašiu principu 1997 metais buvo kuriamas Oskaro Koršunovo spektaklis „P.S byla O.K.“, kuriam tekstą parašė Sigitas Parulskis. Šis bendradarbiavimas tada buvo vienintelis, tačiau kolektyvinė dramos kūryba, kaip rodo paminėti spektakliai, šiuo metu pamažu virsta tendencija.

Straipsnio tikslas – pasitelkus Mariaus Ivaškevičiaus pjesės „Didis blogis“ pavyzdį, atskleisti postdraminio teksto konstravimo ypatumus. Siekiant tikslo, buvo įgyvendinti šie uždaviniai: apibendrinta diskusija, susijusi su postdraminio teatro specifika, ištirtas pjesės genezės kontekstas, išanalizuota pjesės struktūra, sumodeliuotas teksto, kaip galimai priklausiančio postdramos žanrui, modelis. Tyrimui atlikti buvo pasitelktas Lehmanno išplėtotas postdraminio teatro konceptas, jo kontekste vertinta drama ir jos perėjimas į kitą, iki šiol dar aiškiai neįvardytą žanrinę būseną. Siekiant atskleisti atnaujinto dramos žanro specifiką, remtasi įvairių postdraminių teatrų tyrinėjančių mokslininkų įžvalgomis, atlikta lyginamoji šių įžvalgų ir įvairių šaltinių analizė.

Postdramos simptomatika

Postdramos simptomatiką galima apibūdinti pasitelkus „Didžio blogio“ pavyzdį. Palyginus su kitais pastarųjų metų spektakliais Lietuvoje, šis kūrinys sukėlė visuomenėje didžiausią rezonansą, padalindamas žiūrovus į dvi – spektaklio apologetų ir priešininkų – stovyklas.³ Tokiam pasidalijimui iš dalies įtakos turėjo politinis spektaklio pranešimo aktualumas ir jam atskleisti pasitelktos postdraminio teatro priemonės.

Spektaklio idėją padiktavo pastaraisiais metais vis labiau visuomenę užvaldanti karo nuojautos grėsmė. Kaip ši grėsmė veikia žmones, kokiais kanalais ji yra infiltruojama į žmogaus sąmonę, koks yra žmonių santykis su ja – šiuos dalykus norėjo išsiaiškinti Nacionalinio dramos teatro vadovybė, kuri tyrimui pakvietė vieną ryškiausių Europoje socialinio teatro atstovų, vengrų režisierių Arpadą Schillingą. Pastarasis savo interviu internetiniame portale „Menų faktūra“ teigė, kad pirmiausia pradėjo rinkti informaciją apie konkrečią situaciją, kalbėjosi su įvairiais žmonėmis, siekdamas išsiaiškinti, ką Lietuvos žmonės reiškia karas Ukrainoje.

Tuo pat metu ši tema, žiniasklaidoje aktualizuota per šauktinių operaciją, gyvybiškai svarbi tapo ir dramaturgui Mariui Ivaškevičiui. Pastaraisiais metais šis autorius vis labiau rėmėsi socialiniais tyrimais ir aktualiomis Lietuvos ar globalios Europos problemomis. „Artimas miestas“, „Išvarymas“ yra tie rašytojo dramaturgijos pavyzdžiai, kurie įvairiomis dramos formomis (absurdo, sapno drama, epo teatru) pamažu grąžino lietuvišką dramaturgiją į dabarties kontekstą ir „čia ir dabar“ egzistuojančių žmonių gyvenimus. „Didžiu

³ Žr. Oginskaitė 2015; Meilutytė 2015; Dementavičiūtė-Stankuvienė 2015.

blogių“ dramaturgas žengia naujais eksperimentavimo žanru ir žodžiu keliais ir siūlo žiūrovams atnaujintas, modifikuotas suvokimo galimybes ir atnaujintą požiūrį į dramą.

Spektaklio audinyje galime atpažinti keletą žanrinių dramos kūrimo būdų, kuriais naudojosi autorius, kurdamas scenas, ir kuriuos sujungus, išryškėja pjesės unikalumas. Pirmąją ir paskutinę spektaklio scenas autorius dedikuoja epiniam pasakotojui, kurį įkūnija aktorė Vaiva Mainelytė. Taip jis įveda žiūrovą į teatrinės fikcijos pasaulį ir ten jį palieka. Po epinio prologo einančios pirmosios spektaklio scenos sukonstruotos buitinio dialogo forma, kai personažams bendraujant atsiskleidžia jų charakteriai, socialiniai požymiai ir veiksmo situacija. O dramaturgo kuriamą intensionalų nuokrypį nuo normos atskleidžia rusų kalba, kuria šneka lietuvių aktoriai. Taip sąmoningai siekiama sukurti brechtiško atsiribojimo, keistumo (*Verfremdungs*) efektą ir neleisti susitapatinti su scenine situacija. Taip palaikomas žiūrovo buvimo fikcijos-reprezentacijos pasaulyje suvokimas. Kita vertus, svetimos kalbos vartojimą, pasak Marvino Carlsono, galima laikyti ir kultūrinio perkėlimo, dezorientacijos, ir buvimo „tarp“ erdvėje atspindžiais. Carlsono teigimu, heteroglosijos⁴ arba skirtingų kalbų ar kalbinių stilių vartojimo fenomenas dramos kūrinyje istoriškai yra senas procesas. Viena šio kalbinio žaidimo funkcijų – socialinių ir meninių reakcijų iššaukimas (McEnvoy 2008: 203–204). Šias reakcijas spektaklyje siekiama iššaukti ne tik rusų kalbos, bet ir socialinio dialekto, kitaip vadinamo žargonu, kurį vartoja aktoriai, pagalba.

Autoriaus kuriamą fiktyvią situaciją netrukus nutraukia dokumentika paremti įvykiai – banalią personažų kasdienybę perskrodžia numušto lėktuvo katastrofa, po kurios iki tol kurto normalaus gyvenimo iliuzijos tikroviškuose namuose nebelieka, o personažai tarsi išsisklaido visatos platybėse. Dokumentinio teatro forma, kurią vėliau įvairiomis scenomis įprasmina pjesės teksto autorius, tampa pagrindine spektaklio vyksmą jungiančia grandimi. Į spektaklio audinį integruojami Ukrainą ištikę įvykiai, intensyviai medijuoti žiniasklaidoje – numušto lėktuvo su olandų keleiviais katastrofa, suimtų ukrainiečių karių psichologinio kankinimo filmavimas. Šių įvykių kontekste plėtojamos personažų biografijos, bandoma apčiuopti jų elgsenas ribinėse situacijose. Dokumentinis teatras papildomas medijų teatro priemonėmis. Jos leidžia išgauti visuomenės egzistavimo metarealybės kontekste iliuziją. Katastrofos pasakojimo filmavimas ir jo metu kuriamas propagandinis naratyvas, tiesioginis karių kankinimų filmavimas išmaniaisiais telefonais ir siužeto patalpinimas *youtube* kanale bei socialiniuose tinkluose leidžia telekomunikacijų valdytojams manipuluoti visuomenės nuomonėmis ir jas paveikti sau palankia linkme. Įterpdamas šias filmavimo, fotografavimo scenas (beje, ne rodomas, kaip dabar įprasta, scenos ekranuose, o tik panaudojus telekomunikacijos priemones kaip aktorių rekvizitą), autorius nestoja vienų ar kitų pusėn, tačiau kartu su aktoriais siekia išsiaiškinti, kaip ribinėse situacijose elgiasi ar elgtųsi žmogus ir kokie yra jo motyvai.

Savarankiška aktorių kūryba yra svarbi spektaklio dramaturgijos dalis. Ji veikia spektaklio vyksmą ir žiūrovų santykį su scena. Šio santykio kaitą žymi teatrinės reprezentacijos taisyklių laužymas ir jos virsmas performatyviu veiksmu. Pagrindinis performatyvaus veiksmo bruožas yra interpretacijos atsisakymas vardan autentiškumo, aktoriaus kaip as-

⁴ Heteroglosijos terminą, apibrėžiantį skirtingų įvairių egzistavimą vienoje kalboje, 1934 metais pateikė rusų lingvistas Michailas Bachtinas esė *Diskursas romane*.

menybės „išnuoginimas“ ir autentiško dialogo užmezgimas su žiūrovu. Siekdami dialogo su žiūrovu, spektaklio autoriai vysto jį dviem kryptimis. Viena vertus, dalies personažų (aktorius Valentinas Masalskis, aktorės Jevgenija Gladij, Beata Tiškevič-Hasanova) dialogai ir monologai konstruojami taip, kad atsiskleistų šių aktorių biografijos, o per jas – aktorių požiūriai ir santykiai su politinėmis realijomis. Kaip žinia, Tiškevič-Hasanova buvo aktyvi šauktinių akcijos dalyvė, meninėmis priemonėmis *Facebook* platformoje aiškiai parodžiusi savo santykį su šiuo procesu. Ukrainietė Gladij atstovauja Ukrainos, siekančios eiti demokratiniu keliu, balsui. Masalskis apskritai kvestionuoja demokratiją ir su ja susijusias žmogaus sąmonės transformacijas. Šios žmogiškos aktorių situacijos lemia ir jų kuriamus personažus. Tiškevič-Hasanovos Mergaitė stoja akistaton su socialiniuose tinkluose pačios pažeminta Gladij ukrainiete. Šią, savo ruožtu, karas paverčia žiaurumo ribų nepaisančia supermene. Masalskis, turintis įvairių politinių sistemų patirties ir gyvenimo išminties, nejučia tampa žmonių likimų manipuliatoriumi, nors ir pats yra situacijos auka.

Kita vertus, dalį personažų autoriai konstruoja tarsi įrankius, kuriais siekiama iššaukti visuomenės emocines reakcijas. Tam spektaklyje pasitelkiamos *stand-up* teatro formos. Rasos Samuolytės vaidinama renginio vedėja, kuri pristato lėktuvo katastrofos aukų giminaičius, mėgaujasi galėjimu manipuluoti publika, naudojami isteriškai verkiančių moterų sukuriama efektu, džiaugiasi savo renginio sėkme. Didžiausias jos laimėjimas – žiūrovų reakcija, kurią iššaukia save vaidinantis minėti Masalskis ir Gladij.

Siekis ištrinti ribą tarp teatro ir neteatro yra ryškiausias spektaklio ir pjesės leitmotyvas, kuris punktyriškai nužymėtas, bet aiškiai artikuliuotas plėtojantis spektaklio veiksmui. Pavyzdžiui, piktai pasisakančiam ir besikeikiančiam Masalskiui pakilus iš žiūrovų salės ir atėjęs į sceną, suardoma iki tol vykusio fiktyvi spektaklio drama – personažus vaidinę aktoriai staiga virsta spektaklio (repeticijos) dalyviais, kurie turi asmeninį santykį su spektaklį (ar repeticiją) sutrikdžiusiu aktoriumi Masalskiu. Drama staiga virsta teatine intermedija, kai žiūrovai gali mėgautis teatrinės virtuvės ir aktorių santykių išskleidimu.

Akivaizdu, kad tokio tipo scenas sukūrė ne dramaturgas, o patys aktoriai. Spektaklio anonse rašoma, kad šios autentiškos scenos gimė vasarą, aktorių kūrybinėje stovykloje Dzūkijoje. Čia „aktoriai skirtingose grupėse vykdė paskirtas užduotis karo tema, patys režisavo, kūrė rekvizitą ir vaidino savo pačių pasirinktose vietose“ (Bernardinai 2015). Pasak Schillingo interviu „Menų faktūrai“, „iš pradžių Mariui Ivaškevičiui keista atrodė „dirbti kartu“, naudoti aktorių idėjas. Jam tai buvo visiškai nauja – kas vis dėlto atsakys už pjesės tekstą? Kai pasakiau, kad jis gali imtis šios atsakomybės tik po to, kai mes apie tai išsikalbėsime, surasime spektaklio struktūrą, įtraukę aktorius, Marius pamažu suprato, kad savo pozicijos nepraras. Jis labai gerai išnaudojo vasaros stovyklą: ėjo paskui aktorius ir daug idėjų įtraukė į savo kūrinį“ (Šabasevičienė 2015). Vėliau dramaturgas, pasitelkdamas aktorių gyvenimo faktus, kalbėjimo manierą, vartojamus žodžius, įtraukė šiuos autentiškus duomenis į dramos audinį. Pjesės siužetas buvo priimtas bendru režisieriaus ir dramaturgo sprendimu, vėliau aktoriai pasiūlė kitų idėjų. „Galų gale Marius viską surinko ir parašė pjesę, kurios pusę aš iškirpau. Tai tikrai bendras darbas. Tačiau galų gale jis pasijautė autoriumi“, – apibendrina režisierius (Šabasevičienė 2015).

Spektaklyje atpažįstami dar vieno žanro – žiaurumo teatro – fragmentai. Šio teatro predispozicijas XX amžiaus pradžioje suformulavo Antoninas Artaud, vėliau jas išplėtojo Jerzy Grotowski, tam tikrus žiaurumo teatro požymius buvo galima atpažinti jaunojo Jono Vaitkaus kūryboje („Kingas“). „Didžio blogio“ scenos vystosi link žiaurumo teatro, artindamos žiūrovą prie apokaliptinių nuojautų – ribinėse situacijose, šiuo atveju – karo – žmonės žudo, kankina, virsta savo pačių instinktų ir savo pačių blogio aukomis. Žiaurumo teatro elementai, tokie, kaip puiki aktorės Gladij arbūzo (arba žmogaus kraujo, mėsos) valgymo scena, atskleidžia ribos tarp buvimo ir nebuvimo trapumą, žmogaus menkumą visatos akivaizdoje.

Taigi, pjesės audinys apima daug dramos kūrimo strategijų. Epinis, brechtiškasis, socialinis, dokumentinis, medijų, žiaurumo teatras, intermedija, teatras teatre, stand-up, reprezentatyvaus teatro virsmas performatyviu – visi šie teatro žanrai ir formos, gyvavusios įvairiais istoriniais laikotarpiais, yra susipynusios spektaklio audinyje. Šių strategijų samplaiką scenos kūrinys galima laikyti postdraminio teatro politiškumo priežastimi, nes, pasak Therono Schmidto, kuris tiria reprezentacijos ir realybės fenomeną teatre, šis teatras todėl ir gali tapti politišku, kadangi „turi laisvę būti *labiau*, o ne mažiau teatrališku“ (Schmidt 2013: 190).

Apibendrinimas

Lehmannas teigia, kad tekstas yra vienas iš postdraminio spektaklio diskursų. „Didžio blogio“ tekstas nėra tik vienas iš spektaklio diskursų, lygiavertis kitiems, tokiems, kaip vizualumas, kūniškumas ar muzikalumas (Lehmann 2010: 131). Šio spektaklio kūrimo pagrindas yra tekstas, arba drama. Nuo tradiciškai suprantamos dramos ši tekstą skiria tai, kad dramaturgas nėra pagrindinis ir vienintelis teksto kūrėjas – tekstas gimsta kolektyvinio tyrimo metu, o šio tyrimo dalyviai tampa teksto bendraautoriais. Toks teksto konstravimo metodas atveria naujus dramatinės kūrybos kelius, kartu sugrąžina į teatrą dramatinį tekstą kaip centrinį spektaklio kūrimo komponentą. Tad galima teigti, kad drama, nustumta į antrą planą postmoderniame teatre, šiuolaikiniame teatre virsta postdrama, kuri atsinaujina panaudodama postdraminiam teatrui būdingas strategijas, tai yra, integruodama savyje įvairias šiam teatrui būdingas estetikas ir priversdama jas tarnauti tekstui. Arba drama, virsdama postdrama, sugrąžina teatrui tekstinio naratyvo, kaip vieno svarbiausių laikotarpio mediatorių, svarbą.

Literatūra

Bernardinai 2015. Lietuvos nacionaliniame dramos teatre – spektaklio „Didis blogis“ premjera. *Bernardinai.lt*, 2015 08 21. Prieiga: <http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2015-08-21-lietuvos-nacionaliniame-dramos-teatre-spektaklio-didis-blogis-premjera/134232> [Žiūr. 2015 12 30].

DEMENTAVIČIŪTĖ-STANKUVIENĖ, D., 2015. „Didis blogis“: spektaklis-diskusija prieš atsirandant aukoms. *15 min.lt*, 2015 12 21. Prieiga: <http://www.15min.lt/naujiena/kultura/teatras/didis-blogis-spektaklis-diskusija-pries-atsirandant-aukoms-283-558081> [Žiūr. 2015 12 30].

JÜRS-MUNBY, K., 2009. The Resistant Text in Postdramatic Theatre. Performing Elfriede Jelinek's Sprachflächen. *Performance Research*, 14 (1), 46–55.

LNDT 2014. Lietuvos nacionalinis dramos teatras. Prieiga: <http://www.teatras.lt/lt/teatras/20132014-sezonas> [Žiūr. 2015 12 30].

LNDT 2015. Lietuvos nacionalinis dramos teatras. Prieiga: http://www.teatras.lt/lt/spektakliai/marius_ivaskevicius_didis_blogis/ [Žiūr. 2015 12 30].

LEHMANN, H. T., 2010. *Postdraminis teatras*. Vertė J. Pieslytė. Vilnius: Menų spaustuvė.

MCEVOY, W., 2008. Theatre and Performance. *Year's Work in Critical and Cultural Theory*, 16, 196–214.

MEILUTYTĖ, M., 2015. Ar didis blogis, kad teatras nuogas? *Kultūros barai*, 2015 11 13, 10. Prieiga: <http://www.menufaktura.lt/?m=1025&s=61120> [Žiūr. 2015 12 30].

OGINSKAITĖ, R. 2015. „Didis blogis“: suaugę berniukai scenoje žaidžia smurtą. *Lrytas.lt*, 2015 09 24. Prieiga: <http://kultura.lrytas.lt/scena/didis-blogis-suauge-berniukai-scenoje-zaidzia-smurta.htm> [Žiūr. 2015 12 30].

SCHMIDT, TH., 2013. Acting, Disabled: Back to Back Theatre and the Politics of Appearance. In: Eds. K. JÜRS-MUNBY, J. CARROLL, S. GILES-SEE. *Postdramatic Theatre and the Political International Perspectives on Contemporary Performance*. Bloomsbury Methuen, 189–207.

SILVA LÓPEZ, I., 2013. Contemporary Theatre in “Post” Perspective: Postdrama as the Antisemitical (R)evolution? *Cincinnati Romance Review*, 35, 39–48.

ŠABASEVIČIENĖ, D., 2015. Árpadas Schillingas: kultūra praeina pro teatrą. *Menų faktūra*, 2015 09 14. Prieiga: <http://www.menufaktura.lt/?m=55337&s=66441#gsc.tab=0> [Žiūr. 2015 12 30].

Ina Pukelytė

Vytautas Magnus University, Lithuania

Research interests: theatre history, cultural management and policies

BETWEEN DRAMA AND POSTDRAMA

Summary

The article analyses the transformations of the genre of drama in the context of the postdramatic theatre. Contrary to the affirmations of Hans-Thies Lehmann, the main theoretician of the postdramatic theatre, a text of a drama is not always only one of the elements of the postdramatic theatre. A text of a drama is often the main axis of a performance, around which it is constructed. It is presumed that the postdramatic theory allows a new approach to the genre of drama and encourages the birth of texts that can be called postdramas. The example of a performance of *Wartists* is aimed to show that the text of this performance can be treated as a postdrama, since it is caused not by a playwright but by a creative collaboration between the director, the actors and the playwright. The result of this collaboration is a text that integrates very different strategies of the creation of drama. There is an evidence of a play with different drama forms: epic, social, documental media, cruelty, Brecht's theatre, theatre in the theatre, stand up or intermezzo. It can be assumed that drama, which in the postmodern theatre played only a secondary role, becomes postdrama and the contemporary theatre. It renews itself while using the strategies that are common in the postdramatic theatre, which means that it integrates various aesthetics common for this theatre and obliges them to serve as a text.

KEY WORDS: postdrama, Marius Ivaškevičius, *Wartists*.

Gauta 2015 11 25

Priimta publikuoti 2016 01 20